

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

5. На день рождения и китайский новый год: что такое лапша долголетия и как правильно ее есть, чтобы прожить до 100 лет // Дзен. – 2023. URL: <https://dzen.ru/a/Y8ydUs2LzEZ60MBp>
ӘОЖ 821.581

ЦЯНЬ ЧЖУНШУДЫҢ «ҚОРШАЛҒАН ҚАМАЛ» САТИРАЛЫҚ РОМАНЫНЫҢ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІГІ

Нұрлан Ердос

1607866373@qq.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 7М02311 – «Шетел филологиясы: қытай тілі»
білім беру бағдарламасының 1-курс магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – т.ғ.к., доцент м.а., Г.Ахметбек

«Қоршалған қамал» атты шығармада екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Қытайдың Жапонияға қарсы соғыс жүргізіп жатқан тұста Шанхайдан Еуропа елдеріне көшкен жоғары білімді зиялы қауымның тұрмыс тіршілігі туралы бейнеленген. Шетелде білім алған оңтүстік тылдағы жоғарғы зиялылар бір-бірін босқа жүректеріндегі мұнды өмір мен бос әурешілік олардың ішкі екіленуі мен дәрменсіздігін көрсетеді, рухани қуыс пен махаббат. Романда ерекше зиялылардың таңғаларлық тобы бейнеленген, олар шын мәнінде бүкіл адамзат тағдырының метафорасы. Бұл роман ең тартымды ең таңғаларлығы – оның ерекше тіл стилі. Өткір де терең, әзілқой, солардың ішінде ең көз тартатыны – метафора: метафора сипаттамалы және орынды, әдемі және бояулы.

1. Әзіл, тапқыр тіл мен байыпты мазмұнының тамаша үйлесімі

Цян мырза: «әр жерде әңгіме, қызық бар» деді. Спикер классиктер мен көне кітаптарды тапқанда салтанатты да салтанатты, иіліп, тынысын басып, ес-түссіз жатқан. Әзілді аңғару қиын емес. Солардың ішінде Цян мырза байсалды мазмұнды әзіл-оспақпен үйлестіреді. Ақылды сөздермен ұштасатын үнсіздік көрсетілген нәрсе - Цян мырзаның ерекше Цян стиліндегі әзіл-сықақ сатирасы. Мақаланың мәтіні әзіл-оспақ, бірақ түсіндірудің әсерін көрсетеді. Осы трагедияның кесірінен Цян Чжуншудың «пессимизмі» әзіл-қалжың мен әлсіздікпен көрінді [1, 10].

2. Мысалдар мен тұспалдарды қолдану

Цян мырзаның «Қоршалған қамал» икемді және көптеген пайымдауларды қамтиды және аналогиялық пайымдауларға да кіреді. Цян мырза сәбізді шебер суреттей отырып, есек пен есек қуушы, бай мен оның құлы, бүлікші есек аңшы мен есектің ақымақ 'құлының' арасындағы қарым-қатынасты шебер суреттейді. Объектілерді және олардың кескіндерін түсіру. «Қоршалған қамал» қолданылатын қытай және шетелдік пародиялар әдетте инклюзивті немесе жанама метафоралар болып табылады. Жанама метафоралардың тілі қытай және шетел тұспалдарға ұқсас. Олардың өзіндік әзіл-оспақ сезімі мен мағынасы бар. Дегенмен, Цян мырза жазған тұспалдар мен дастандар оқырмандарға мәтініді жағымды етіп сездіреді.

3. Метафора әдісі көп қолданылған

Жиі қолданылатын риторикалық құрал ретінде метафоралар жанашылдық пен ерекшелікке көбірек көңіл бөледі. «Қоршалған қамал» шығармасы қашанда халық арасында кең тараған маңызды факторлардың бірі – ондағы метафоралардың жарқын да зерек болуы оқырмандарға өте әдемі сезыледі. Цян мырза өз қиялының арқасында бізді қалдырады онда көптеген классикалық метафоралық бейнелер кірістерген, бұл «Қоршалған қамал» метафора ғалымдары үшін міндетті түрде оқуға мүмкіндік қалдырады. Цян мырза метафора принципін

алға тартты: «Барлық метафоралар достықсыз адамдарға негізделуі керек, ал барлық салыстырулар олардың арасындағы қарым-қатынасқа негізделуі керек.» сегіз сөзбен: «ерекше, дұрыс және бұрыс» деген мағынаны көрсетеді [2, 69]. Метафора олардың ұқсастығын табуға емес, бірақ жақсы метафора тек ұқсастықты ғана қанағаттандырады. «Қоршалған қамал» метафораның ең тартымды қасиеті – оның күтпегендігі. Оның табысқа жетуінің басты себебі - дәстүрді бұзу және оған жету үшін кері ойлауды қолдану.

(1) Метафораның онтологиясы мен метафорасы бір-бірімен байланысты емес сияқты дәстүрлі метафоралар онтология мен метафораның арақатынасын тырысады, бірақ «Қоршалған қамал» метафоралар көбінесе онтология мен метафораның арасын әдейі ұлғайтады, сол арқылы оғаш, әдеттен тыс атмосфера жасайды. Цянь чжуншу мырзаның осындай ерекше жасампаз күші бар. Көркем сөздің қажеттілігіне қарай бір-біріне қатысы жоқ екі түрлі заттың өзгелер аспаған немесе табу қиынға соғатын ұқсастықтарын тауып, тың әрі орынды метафораларды қолдана білуге шебер. Осы тұста Цянь чжуншу мырзаның осындай данышпан шығармашылық қабілеті бар. метафораларды роман және шығармашылық ету туралы сөз еткенде Цянь мырза метафораның қарама-қарсы жағына негізделген метафора мен онтология арасындағы қашықтықты арттыруды да ұсынды. Ол «айырмашылық неғұрлым көп болса, соғұрлым ұқсастық соғұрлым көп, метафора мен онтологияның арақашықтығы соғұрлым жоғары болады» деп есептейді. қарама-қайшылықтың бір түрі бар. Қашықтық неғұрлым алыс болса, соғұрлым таңқаларлық үйлесім, соғұрлым жаңа аналогия. (2) Метафоралар көбінесе күтпеген жерден болады. Цянь мырзаның метафорасы автордың тамаша тіл шеберлігін және жазудың батыл жаңалығын толық көрсетеді. Осы екі аспектінің айшықты тұстары автордың идеялық өрісі мен көркемдік мүдделері арқылы дәйекті түрде жарыққа шығып, «Қоршаудағы қала» туралы жаңашыл мәтін құра алады. «Ағайынға жанашырлық» термині автордың Дун Шичуан арқылы енгізген жаңа термині. Ұстаздар мен сыныптастардың жолын қуып, «жанашыр ағам» деп ғашығы бар адамдарды «керемет» десе де болады [3].

4. Түрлі метафоралар бар және тілдік формалар да өте тапқыр.

(1) «Қоршалған қамал» метафорасы мысалы, «екеуі өте жақын болғанымен, Фан Хунцзян оның достығы осы жерде екі параллель түзу сияқты аяқталады деп санайды. Олар бір-біріне қаншалықты жақын немесе қаншалықты ұзақ болса да, олар ақыры біреуге айналады. Мысалы: "оның (семіз әйелдің) қолындағы бес шұжық өте сезімтал". "Кейбір адамдар оны "деликатес" деп атайды, өйткені тек нәзіктік өнімдері көпшіліктің назарына жылы түсті етті көп қояды". Бұл метафора болып табылады. Кезінде Цянь Чжуншу өзінің «Жыр өлеңдері туралы таңдамалы жазбаларында» Су Шаньды «сұң әулетінің прозалық санасының «әмбебап теңеулері» немесе батыстықтар мақтаған шекспир метафораларын пайдаланғаны үшін мақтап: «мен жақсы талпыныс жасадым. Кітапта мұндай мысалдар өте көп және олар «қоршалған қамал» метафоралардың негізгі белгілерін құрайды.

(2) «Қоршалған қамал» шығармасы типтік ұқсастықтар, айырмашылықтар және кері реттілік техникасы Оның «айырмашылығы» қарама-қайшылықты және осылайша қызықтыны бір-біріне қарсы қоятын риторикалық құрылғыны құрайды. Мысалы, «Қоршалған қамал» 6-тарауының басындағы «ескі ғалым» және «ескі ғалымның үйі» туралы пікірталас бір-біріне ұқсас және әртүрлі риторикалық құралдарды пайдаланады, бұл өте қиын сұрақты өте маңызды етеді. Шынында да, олардың арасында үлкен айырмашылық бар және автор Гао Суннянды да ақылды түрде келеке етеді, бұл оқырмандарды бірдей сезінеді [4, 40]. Кері реттілік: шығармадағы немесе сөйлемдегі сөздердің мүлде басқа контексті білдіру тәртібін өзгертуді білдіреді, бірақ сәйкес мазмұнсыз емес. Кітапта былай делінген: «Гао Суннянның өзі еуропаның шағын елінде оқыған және оның жиі сабақ беріп жатырмын деп ойлайтынын, ал аудитория оны сабақ береді деп ойлайтынын білді - егер ол шет тілінде сөйлей алмаса, үйренуге болады. «Бір

сөйлем сол зиялылардың «дәрістері» деп аталатын сөздерінің мәні мен шындығын түсіндіреді, содан кейін өздерін атауға тырысады. Тағы бір мысал: Синь Мэй некенің «туыс бөліп, жұртшылықты бөлу» емес, «туыс бөліп, жұртшылықты бөлу» деп күледі. Адамдар арасындағы белсенді және пассивті қарым-қатынастар толығымен кері шегінеді, бұл шын мәнінде адамдардың менталитетіне сәйкес келеді және сонымен қатар Цянь Жуншудың әлемдегі жағдайды дәл және жақсы түсінетінін көрсетеді.

5. Метафора мен ирониялық юмордың үйлесімі

Әзілге келетін болсақ, әртүрлі адамдар әртүрлі түсінеді. Чжэн Шухуй мырза: "Әзіл-оспақ күлкілі күлкіні білдіру және шығару үшін қажет. Дегенмен, драмалық күлкі оның ішкі мазмұны бай және толы болғанда ғана әзілге айналады". Цянь Чжуншу мырзаның өзіндік ерекшелігі бар. Ол «шынымен елес» деп санайды үнсіз адамдар біліп, бақытты күліп, немқұрайлы күліп, қызықсыз өмір сүруі керек. Ол сондай-ақ: «әрине, әзіл жиі күлкі тудырады, бірақ күлкі міндетті түрде күлкі дегенді білдірмейді. Осы түсінуге сүйене отырып, Цянь Чжуншу мырза "қоршалған қамал" әзіл-оспақ сөздерді көп қолданды. Мұндағы тіл бейжіңдіктер бай Лаосше әзілінен ғана емес, сонымен қатар Чжао Шулидің күшті ауыл дәмінен де ерекшеленеді. Әзіл - бұл адамдарды күлдіретін және шексіз мағынасы бар тапқыр және білімді әзіл [5, 91].

(1) Кейіпкерлерді бейнелеу әзіл-қалжыңға толы. Цянь мырза әр кейіпкердің пайда болған кезде мінездеме берген. Мысалы, Шен ханымның бейнесі: «Оның көзінің астында дөңгелек қабық тәрізді екі қара қап бар. Термостарды аттандырып, оларды үнемдеу деп санайды.» құмарлы жас, еріндегі қалың қызыл сілекей сілекеймен ауызға әкелінді, детектив романындағы кісі өлтірудің ізіндей сары және жартас тістерді қызыл дақтармен бояды. Кейіпкерлердің тілі де Фан сияқты әзілге толы. Хунцзян ашуланып кеткен соң, Сичуань Фан Хунцзянға телефон соғып: "кәрі азу, мен кешірім сұрай аламын, бірақ ашуланып, қашып кетпе! Бүгін сіз жүргізушісіз. ал сен есеп бермей қашып кеттің. Біз қонақтар бізбен бірге ештеңе әкелген жоқпыз". Ақша кафеде сенің келіп өлетініңді күтіп тұр! сос тез кел! Су мен шарап іш. Кешке кешірім сұрауға.» Тапқыр әзіл барлығында толықтай көрінді [6, 27].

(2) Мақаладағы автордың пікірлері мен пікірлері әзілге толы: "мен батыстың тағамдарын жегім келді, саған мына сұмдық мейрамханаға бар деп айтқан жоқпын! Одан кейін мен оғаш нәрселер жасадым. Сіздің адамдарыңыздың бәрі сондай!" Бао ханым мұны айтқанда, әрбір еркектің мінезі сияқты көрінді. Дүниеде барлығын ол сынады. Бастапқыда Бао ханымның сөздері күлкілі емес еді, бірақ күлкілі болғаны, олардың автор болжағандай жанды естілді. Тағы бір мысал, Хунцзянды күйеу бала етіп алуды жоспарлап отырған Чжан мырза, ағылшын тілінде пайдасыз сөздерді қолданғанды ұнатады. Цянь мырза: "сөйлеудегі ағылшын сөздері ауыздағы алтын тістер сияқты жақсы емес, өйткені алтын тістер әдемі ғана емес, сонымен қатар пайдалы. Оларды тек тістегі ет қалдықтарымен салыстыруға болады. Бұл тағамның жақсы екенін көрсетеді. сонымен қатар, бәрі де пайдасыз". Бұл салыстыру әрі дәл әрі дұрыс, жалған жат жынның бетін ашады [7, 221].

6. Терең психологиялық бейнесі

Цянь Чжуншу үш нүктеден тұратын психологиялық сипаттама тілін қолданады және басты кейіпкерлерді сызып, адамдарды таң қалдыру үшін әрқашан бірнеше контурларды сыза алады. (1) Фан Хунцзянның психологиялық бейнесі автор бас кейіпкер Фан Хунцзянның психологиялық бейнесін әр қырынан аяқтаған және ең табысты әрі мақтауға лайық жазушы. «Қоршалған қамал» бізге қайшылықты кейіпкерді ашады. Ол мейірімді, қыңыр, турашыл, әлсіз, түсініксіз және сонымен бірге сол кездегі кейбір зиялылардың рухани дүниетанымын көрсетеді; оның басынан өткен оқиға да шыншыл болды. Уақыттың бір бөлігі. (2) Басқа кейіпкерлердің психологиялық бейнесі Басқа кейіпкерлерге келетін болсақ, автор кейіпкерлер арасындағы негізгілерді бөлектеу үшін кейбір таңбаларды пайдаланады. Дегенмен, бұл бітпейтін

кейіпкерлер басты кейіпкердің тұлғасы мен іс-әрекетін назардан тыс қалдырады, басты кейіпкерді сипаттауға және аударуға көп орын қалдырады. Фан Хунцзянның иллюстрацияларында автор кейбір ғалымдардың (негізінен еуропалық және американдық студенттер, сол кездегі университет оқытушылары) өмірі мен эмоционалды құлдырауына назар аударады. «Қоршалған қамал» зияткерлік бейнелер туралы сия көп болмаса да, Фан Хунцзяннан басқа кейіпкерлердің ішкі болмысын жиі баса алады. Бұл кейіпкерлер өздерінің өткені мен кемшіліктерін жасырғысы келгенде, психологиялық тұрғыдан алғанда, бұл мінездеме әдісі көзді жұмып қоюдың ең жақсы құралы болып табылады [8, 11].

«Қоршалған қамал» оқығаннан кейін «адам болып туып, шаң басқан дүниеде өмір сүрудің» рухани тәжірибесін сезінеміз. Цянь Чжуншу мырзаның «Қоршалған қамал» шығармасында шығыс даналығында терең жасырылған диалектика бар. Бұл тіл өнерінің ғимараты. Бұл ғимаратты салған Цянь Чжуншу мырза тамаша «тіл шеберлігі».

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. 杨芝明. 论《围城》的语言艺术. // 东疆学刊. 2017 (02). 9-16.
2. 袁灵芬. 从《围城》谈人际交往. - 沧州: 沧州师范专科学校学报, 2018 (01). 68-71.
3. 沈正赋, 谢海烽. 体慝性存无痕有味——试析
4. 《围城》的幽默艺术. - 池州: 池州师专学报, 2018 (02): 39-43.
5. 苏静. 从《围城》看钱钟书小说的讽刺艺术. // 名作欣赏: 文学研究(下旬). 2015, 521(33). 91-92.
6. 刘园丽. 浅谈钱钟书《围城》中的幽默讽刺艺术. // 文艺生活旬刊. 2012, (02). 26-27.
7. 陈晓, 姚松奇. 试谈钱钟书《围城》辛辣的讽刺艺术. // 时代文学(下半月). 2011. 211-221.
8. 潘广容. 就钱钟书《围城》谈现代文学的讽刺艺术. // 芒种: 下半月. 2013, (09). 11-12.

ӘОЖ 821.581

МО ЯННЫҢ «ШАРАП ЕЛІ» РОМАНЫНДАҒЫ СЮЖЕТТІК ЖЕЛІ

Нұртай Арайлым

arajlymnurtaj@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 7М02311 – «Шетел филологиясы: қытай тілі»
білім беру бағдарламасының 1-курс магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.к., доцент м.а. Б.Жылқыбекұлы

«Айналадағылардың бәрі белгілі бір нәрсені жақсы десе, онда жақсылық жоқ деп айтуға ешкімнің батылы бармайды. Ең үлкен күш пен билік жұрттың қалауында жасырылған» - дей отыра, Мо Ян өзінің Шарап елі романындағы қоғам қысымының жеке тұлғаға деген ықпалын көрсетеді. Бұл шығарма Мо Янның Нобель сыйлығын алуына әсер еткен «галлюцинаторлық реализмнің» тамаша мысалы болып табылады. Ол шындық пен қиял тоғысатын сюрреальды пейзажды бейнелейді, күнделікті өмірдің астындағы тереңірек экзистенциалды шындықтар туралы ойлануға шақырады. Бірақ, «Шарап елінің» мақтауына және Мо Янның әдеби көрнекті тұлға ретіндегі мәртебесіне қарамастан, жұмбақ автор жұмбақ күйінде қалады, дегенмен оның мектепті тастағаннан соң, армияда саяси комиссар қызметін атқарып, әдеби институтта оқығандығы, қазіргі уақытта газет редакторы және Қытай жазушылар одағында басқарма төрағасының орынбасары қызметтерін атқаратындығы белгілі [1].